

LIBER II. LOGICAE
DE JUDICIO ET PROPOSITIONE.

P A R S I.
DE JUDICIO.

C A P U T I.
DE NOTIONE ET VARIETATE JUDICII.

§. I.

De varia hujus vocis significatione.

Judicium a variis varie accipitur: Ac, nequid de multiplici sensu dicam, quem vox haec apud juris Consultos habet, vel ab ipsis etiam Philosophis ad diversa significanda solet adhiberi; judicium namque Philosopho facultatem modo animae; ejus vero adfectionem, actualem, inquam ejus cogitationem modo significat. Quare, priusquam ad exponendas

das iudicii proprietates transgrediamur, ejus ante notionem, in quantum id quidem fieri possibile est, accurate determinandam esse, duximus. Sit igitur.

§. 2.

Judicii genesis describitur.

Judicii, quod pro actu, seu pro actuali mentis adfectione hic accipimus, sequentem esse generis facile intelligitur, quod si ad ea, quae intra nos contingunt, quando judicare dicimur, adtendamus, eaque reflectendo singula adtente percurramus: nimirum 1. duae menti ideae occurrunt. Ubi adverte, ideas illas non semper ejusmodi esse oportere, ut illis objecta vere, seu, ut scholae loquuntur, realiter inter se distincta respondeant: sed sufficit, dummodo per mentem illa saltem distinguantur. 2. Ideas illas ad invicem mens refert. Ex qua earum ad invicem relatione seu comparatione mutua 3. eas inter se vel convenire vel pugnare apprehendit seu cognoscit. Cui cognitioni si tandem 4. interne mens adnuit, adquiescit, aut quocumque demum vocabulo ad exprimendum illum mentis adfensum, seu adprobationem internam con-vel disconvenientiae inter ideas cognitae uti quis velit, judicare dicitur.

§. 3.

In quo consistat iudicium.

Judicium igitur, quod ex dictis colligitur; in solo illo mentis adnuitu, qui cognitam inter ideas adinvicem relatas con-vel disconvenientiam subsequitur, consistit: & caetera non nisi ad illud requi-

quisita esse intelliguntur. Atque ad determinandam
 iudicii notionem ista interim sufficiant, donec ad-
 curata & logicae regulis conformata ejusdem defi-
 nitio a quodam producat, in qua conden-
 da inaniter hucusque plures laborarunt.

§. 4.

Quid per iudicium alii intelligant?

Non desunt tamen, qui iudicium cum ipsa per-
 ceptione seu cognitione con- aut disconveni-
 entiae inter ideas confundunt: atque inter hos Vir
 est de re logica caeteroquin valde meritus Vernejus
 qui *L. 3. de re logica P. I. Cap. I.* ita ait: *ha-*
beam ideam bovis & ideam canis: referam unam
ad aliam, & intelligam ideam bovis esse majorem,
id est, repraesentare aliquid majus, quam ideam ca-
nis. Cognitione, qua animadverto ideam bovis esse ma-
jorem idea canis, iudicium vocatur.

§. 5.

Quid de sententia hac censeamus?

Verum sententia tamen ista, utut Virorum cla-
 rissimorum est, nobis non placet, eamque
 vel sola ratione sequenti persuasi rejicimus; quia,
 si verum est, quod dicta sententia arguit, yana
 est & inanis lex adeo decantata & vel ab ipsis etiam,
 quorum ista sententia est, ceu primum aptissimum-
 que ad evitanda iudicia falsa remedium depraedi-
 cata: quod *in confuse solum cognitis ad sensum sive*
iudicium (nisi tamen, quod non speravero, aliud
 ad sensum illum, & aliud esse iudicium tritari quis
 velit) *cohibere tandiu debeamus, donec distincte*
denuum

demum cognoscantur. Qua enim, quaeſo! ratione iudicium ſuum in confuſe ſolum cognitio ſuſpendere quis poteſt cum per ipſam cognitionem jam adſit iudicium; niſi forte cognitionem modo diſtinctam, non aequè confuſam con- aut diſconvenientiae inter ideas iudicium eſſe, Adverſariorum aliquis praetendat. Quo ad dandam diſparitatis rationem ſemet obligabit, quam expectabimus, ſed ſufficientem.

§. 6.

Quid ſentiendum ſit de quaefione inter Philoſophos controverſa: iudicium an ad intellectum, an vero ad voluntatem pertineat?

De iudicio inter Philoſophos controvertitur: ad quamnam animae noſtrae facultatem, an ad intellectum, an vero ad voluntatem pertineat. Quam quaefionem, licet inanem illam & ſine uſu non eſſe, perſuaſum nobis habeamus, in logica tamen praepoſtere moveri exiſtimamus, utpote quae ex principiis demum pſychologicis ſatis dirimi poſſe, conſtat.

§. 7.

Judicium in adſirmativum & negativum bene dividitur.

In ſolo quidem ac indiviſibili mentis adnitu iudicium, ſicut dictum eſt, conſiſtit. Adnuere tamen poſſumus vel cognitae inter ideas convenientiae, vel cognitae inter eadem pugnae ſeu diſconvenientiae. Iudicium inde in adſirmativum & negativum nec immerito dividitur ita, ut adſirmativum dicatur iudicium, in quo cognitae inter ideas

convenientiae interne adnuimus; in quo vero cognitae inter eas pugnae seu disconvenientiae adnuimus, negativum vocetur.

C A P U T II.

DE VERITATE LOGICA JUDICII, ET DE ERRORE EI OPPOSITO.

§. 1.

Cur, & in quantum de veritate hic agatur?

Inter proprietates judicii, quas logica adtendit, praecipua est veritas. Hinc, quanquam habitata ordinis ratione de veritate in quarto primum hujus operis libro disputare, nobis sit propositum, ubi cogitationibus simul ad verum dirigendis regulae praescribentur: hic tamen quasi per transfennam pauca quaedam eaque magis generalia, in quantum judicii veritatem spectant, explanabimus, caetera magis specialia ad dictum jam librum quartum adhuc differentes.

§. 2.

Veritas quid & quotuplex?

Veritas in genere per conformitatem, convenientiam eorum, quae simul esse perhibentur, solet definiri; & quadruplex in scholis nec immerito distinguitur: metaphysica scilicet, physica, logica & moralis. *Metaphysica* in conformitate, convenientia determinationum seu notarum alicujus

ius essentialium, ex quibus illud nostro saltem concipiendi modo constituitur, consistit. *Physica* habetur, si qualitates, quae per nomen, quo exprimitur, significantur, alicui re ipsa insint. Sic verum dicitur aurum, si qualitates, quae per nomen istud denotantur, eidem vere seu re ipsa insint. *Logica* conformitatem cogitationum cum re cogitata denotat. *Moralis* per conformitatem seu convenientiam locutionis cum cognitione soler definiri.

§. 3.

Judicium quod, & quando verum sit?

Ante, quam ad quaestionum hic propositam respondeamus, monendum esse ducimus, de veritate solum logica judicii hic nobis sermonem esse. Quo monito praemisso judicium verum esse dicimus, in quo & quando ea, quae inter se re ipsa conveniunt, convenire, & quae disconveniunt, disconvenire, quis judicat. Nec ad veritatem judicii logicam sufficit, ut quis judicet ea convenire, quae convenire ipsi videntur & quae disconvenire videntur, disconvenire judicet. Et enim vel inter ea quoque, quae vel maxime inter se pugnant, convenientia, & inter illa, quae conveniunt, pugna non raro dari videtur; praesertim si confuse solum cognita fuerint.

§. 4.

*Judicium quod, & quando falsum sit?
quid error?*

Ex his porro liquet, quid, & quando judicium sit falsum? judicium nimirum falsum est, quotiescunque ea, quae conveniunt, disconvenire,
&

&, quae disconveniunt, convenire, quis judicat.
Judicium quodcumque logice falsum error est.

§. 5.

Quaestiones quaedam scholasticorum de judicii veritate.

Scholastici more suo quaestiones non paucas de veritate judicii agitare consueverant: ex quibus duas hic solum adducimus sequentes: quaerebant scholastici 1. an veritas actui judicativo sit essentialis? 2. an unum judicium possit esse verius altero? Atque ad ultimum communiter reponebant, judicium unum posse altero verius esse intensive, non autem extensive. At cui vel audire ista nauseam non creat, aut bilem non movet?

C A P U T III.

DE FONTIBUS ERRORUM IN JUDICIIS OCCURRENTIUM.

§. I.

Errores quam frequentes sunt? cur de eorum fontibus agatur?

Judicium quodcumque falsum errorem esse, modo meminimus. Unde, quam varia in omni sere scientiarum ac artium genere judicia falsa occurrunt, occurrunt autem quam plurima; quot enim ab aliis ceti certa ubique jaçantur, quae alii ne verosimilia quidem existimant, & non raro, quod

falsâ sint, demonstrant; tam frequentes esse errores constat. Hos vero errores seu eorum potius fontes perspectos habeamus, oportet, nisi in similes saepius errores prolabi nobis sit perinde, esse autem non debet.

§. 2.

Quotuplicis generis sint errorum fontes?

Et quanquam varii sint ac quasi innumeri errorum fontes; ad duo tamen capita seu classes apte omnes revocari possunt ita, ut proximiores alii, alii remotiores adpellentur.

§. 3.

Errorum fontes proximiores quinam sint?

Errorum fontes proximiores jure merito esse dicuntur ignorantia, & mentis in judicando praecipitantia. Ex duobus his fontibus errores quoscunque promanare, facile deprehenditur: erramus enim judicando, vel illa inter se convenire, quae disconveniunt, vel disconvenire, quae vere conveniunt §. 4. *Cap. praeced.*: jam vero quae causa utriusque alia est, quam & ignorantia, & mentis in judicando praecipitantia? Et certe, si ignorantia primo non laboraret mens nostra, si ideas rerum distinctas, completas, ac determinatas haberemus, si cujusque determinationes sufficienter cognosceremus; non utique inter se convenire nobis viderentur, quae tamen disconveniunt, nec disconvenire, quae inter se vere conveniunt; sed vere semper con- aut disconvenientiam perspiceremus. Sed & quod de objectis non factis cognitis, quorumque proinde con- aut discon-

venien-

venientiam nondum perspiciamus, nihilo tamen minus judicare praesumimus, quid aliud est, quam mentis in judicando praecipitantia?

§. 4.

Ignorantia isthaec quanta sit?

Et ista quidem ignorantia, quam in infante recenter nato pene omnigenam esse jam supra L. I. p. I. Cap. 5. §. 3. meminimus, per omnem exinde vitam in hominum mentibus dominatur adeo, ut eam minuere quidem possit, extinguere non possit homo.

§. 5.

Errorum fontes remotiores.

Remotioribus errorum fontibus jure adnumeratur, quidquid vel ignorantiam auget, aut impedit saltem, quo minus eam minuere possit homo. Qualia sunt omnes defectuum in cognitionibus nostris causae supra L. I. p. I. Cap. 5. a nobis assignatae; vel mentis in judicando praecipitantiam nutrit: veluti sunt nimia seu in nobismet ipsis seu in aliis etiam confidentia, opiniones praedicatae &c.

§. 6.

Vocabulorum abusus multorum errorum fons.

Inter fontes errorum remotiores praecipuos, vel, ut melius dicam, summe perniciosos est vocabulorum abusus; quot enim judicia falsa & erronea inde promanant, aut quod homines longe

quid aliud sub vocibus sibi cogitent, quam illae revera significant; aut quod earum saltem significata ex parte solum, & non satis complete & determinate cognoscant.

§. 7.

Generalia contra errores remedia.

Ex his, quae dicta sunt, difficile non est colligere media saltem generalia, quibus erroribus sit obviandum. Ac primo quidem, ut ignorantia minuatur, rerum cognitiones in nobis perficiantur. Ut vero mentis in judicando praecipitantia refrenetur, errores, in quos illa seducti prolapsi sumus, adtenta mente recogitentur. (vix tamen aliter de corrigenda illa mentis in judicando praecipitantia sollicitus quis erit, nisi postquam errores per illam admissos sincera mente cogitare & execrari inceperit) Regulam, quod nisi de distincte cognitis secure unquam judicare quis possit, alte menti imprimamus: & ita non nostras modo cognitiones, sed & aliorum quoque sensa in tantum suspecta habeamus, *ut plenum nunquam nisi distincte cognitis ad sensum praebeamus.*

§. 8.

Quam id ad deponenda praejudicia necessarium sit? ubi simul, quid praejudicium sit, exponitur.

Et istud quidem, quod si ad evitandos quoscunque errores conducatur, sicut omnino conducit, ad deponenda praeprimis praejudicia necessarium est adeo, ut sine eo nec spes sit, fore, ut aliquis praejudicia sua unquam deponat. Est vero praejudicium

dicium iudicium quoddam anticipatum, quod vel a nobis ipsis ex confusis sensuum repræsentationibus L. I. p. I. Cap. 5. §. 6. & adfectibus inordinatis formatum est, vel ab aliis formatum absque examine & sine distincta objectorum cognitione eorum solum auctoritatem a nobis admissum fuit.

§. 9.

Quam perniciosa sint præjudicia?

Quamquam igitur non omne quidem præjudicium continuo sit, esse tamen potest, imo plerumque error est. Hicque eo perniciosior, quo præjudicia difficilius deponuntur, ac veritati, præsertim si universaliora fuerint, ad mentem aditum præcludunt: quemadmodum id pulchra similitudine declarat Malebranch: *de inquirenda veritate: præjudicia* (ait ille) *sunt humanæ menti id, quod Principum ministri sunt ipsis Principibus.* Quemadmodum illi a Dominorum suorum conspectu arcent omnes, qui pro ipsis non stant, vel qui eos deturbare possunt; ita præjudicia impediunt, quominus homo in eorum cognitionem inquiret, quibus distincte cognitæ sua deponere præjudicia cogere.

§. 10.

Quantum pondus præjudiciis addere soleant vulgi opiniones?

Præjudiciis, quæ ex vulgi opinionibus non raro hauriuntur, hæ ipsæ vulgi opiniones summum exinde robur addere solent. Quot vero dentur tales vulgi opiniones, quas, si vel leviter solum discutiantur, mera præjudicia, pudendos in-

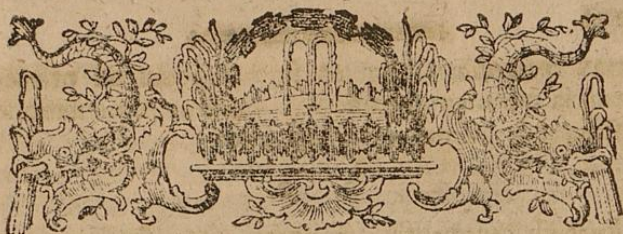
quam errores esse, deprehenditur, nemo facile potest ignorare. Lubet hic aliquas saltem enarrare. *Sepas* ajunt *Festo S. Benedicti* *satas crassas fieri, divum Christophorum Patronum esse thesaurorum; quorum alii daemonem custodem esse dicunt. Sagas per angustos vitri poros, vel tenuia saltem voramina transire, & scopis suis per aëra ad loca remotissima cito volare, has ipsas se in feles, aliaque animantia bruta & ex his in homines rursus commutare, credunt. Quae figmenta, utut absurda sunt, adeo tamen sacra habet vulgus, ut, si eis refragari volueris, sciulus forte vel apud eos quoque eruditos audias, qui vulgi opinionibus plus aequo adhaerent.*

§. II.

Praejudicia quo modo deponenda sint?

Ad deponenda tandem praepjudicia praeter legem supra §. 7. adsignatam necesse est, ut quis opiniones, quae unde & quando mentem primum subierint, sibi conscius non est, suspectas habeat, easque ad rigidum examen revocet: ideas omnes praesertim magis compositas (circa tales enim praepjudicia versari plerumque solent) probe resolvat, ut ita earum con- aut disconvenientiam distincte perspicere, & errorem, siquis admissus fuerit, possit corrigere.

LIBRI II. LOGICAE

P A R S II. DE PROPOSITIONE.

C A P U T I.

DE NOTIONE, PARTIBUS, ET VA- RIETATE PROPOSITIONIS.

§. I.

Propositio quid?

Sicut ideas nominibus, ita propositio-
nibus judicia exprimimus. Unde pro-
positionem non pauci, recentiores prae-
cipue definiunt, quod sit *oratio exprimens
judicium*. In scholis tamen communi-
ter definiri solet *propositio*, quod sit *oratio unum
de alio immediate enuntians*. In qua definitione

vox *immediate* idem ac sine respectu ad præcedentia quaedam significat, ut ita ab argumentatione differat & discernatur propositio.

§. 2.

Propositionis partes. Extrema propositionis quænam dicantur? Quid copula?

Ex definitione propositionis data liquet, ad propositionem quamcunque tria, ex quibus illa seu paribus constat & componitur, necessario requiri, unum scilicet, de quo enuntiatur, & subjectum dicitur, alterum, quod enuntiatur, & prædicatum vocatur, & tertium denique, per quod enuntiatur, & copula audit. Subjectum & prædicatum propositionis ejus extrema seu termini vocantur. Copula esse nequit nisi verbum substantivum *sum* in modo indicativo.

§. 3.

Tria ista an tribus semper vocabulis exprimenda sint?

Necessè tamen non est, ut tria ista tribus semper vocabulis exprimantur. Dantur contra propositiones, quæ duobus, imo quæ unico solum vocabulo constant v. g. ista: *pluit*. Quod tamen ejusmodi esse oportet, ut tria illa complectatur, & ita in illa resolvi queat, quemadmodum *pluit* resolvi potest: *pluvia est cadens*.

§. 4.

De quantitate & qualitate propositionis.

Inter alia circa propositionem observanda, primo loco nobis veniunt quantitas & qualitas. Illam uni-

universalitas & particularitas constituunt; haec duplex esse dicitur, primaria scilicet & secundaria. Per primariam affirmatio & negatio, veritas & falsitas per secundariam denotantur. Ex quantitate & qualitate primaria quatuor propositionum species diversae enascuntur, universalis scilicet affirmativa, universalis negativa, particularis affirmativa, & particularis negativa, quas litteris sequentibus A. E. I. O. indicant Dialectici ita, ut A propositionem universalem affirmativam, E universalem negativam, I particularem affirmativam, & O denique particularem negativam designet juxta sequentes versus:

Adserit A, negat E, verum generaliter ambo.

Adserit I, negat O, sed particulariter ambo.

§. 5.

Propositionis quantitas unde aestimanda? an ex sola terminorum relatione? quid propositio indefinita?

Sunt, qui propositionis quantitatem ex sola terminorum, praedicati scilicet ad subjectum relatione aestimandam esse dicant adeo, ut propositio universalis & affirmativa quidem sit, quoties praedictum subjecti determinatio intrinseca essentialis est, adeoque necessario eidem convenit: universalis contra negativa, quando praedictum subjecto repugnat, & ei proinde haud quaquam convenire potest. Primam in materia necessaria, in materia impossibili alteram in scholis vocant. Propositio contra particularis ex eorum sententia est, quando praedictum subjecti determinatio solum extrinseca, accidentalis est, ac ei proinde & con- & disconvenire potest. Propositio in materia

contingenti seu possibili talis in scholis dicitur. Verum tamen haec regula non obtinet nisi de propositionibus, quarum subiecto signum nullum est praefixum, quaeque indefinitae ideo vocantur. Propositionis autem definitae quantitas ex signo subiecto praefixo aestimanda est.

§. 6.

Qualitas propositionis unde aestimanda sit?

Propositionis vero qualitas (de primaria hic solum loquimur) ex copula unice aestimanda est ita, ut, si copula adfirmans sit, propositio adfirmativa, & si copula negans sit, propositio negativa habeatur. Ut vero copula negans esse censeatur, particula negativa eandem adficiat. Ubi adverte, in propositionibus complexis, de quibus infra dicitur, duplicem occurrere copulam principalem unam, alteram incidentem, sed principalem ratione qualitatis solum esse adtendendam.

§. 7.

Quantum intersit tam quantitatem quam qualitatem cujusvis propositionis rite internoscere?

Multum sane interest tam quantitatem quam qualitatem cujusvis propositionis rite internoscere. Etenim a qualitate primum pender propositionis resolutio aut copulativa scilicet aut disjunctiva, nec non praedicati subpositio *L. I. p. 2. Cap. 6. §. 16.* ejus item acceptio secundum comprehensionem, sicut infra dicitur. Quae ad intelligendum propositionis sensum, ejusque qualitatem secundariam

riam veritatem scilicet aut falsitatem agnoscendam scitu plane necessaria sunt. Nec a quantitate minus propositionis veritas aut falsitas dependet. Ubi adverte, propositionem particularem conditione subiecto addita in universalem mutari posse.

Antequam ad reliquas propositionum divisiones transeamus, lubet hic paulisper sistere, & propositionum haecenus definitarum regulas hermenevticas ponere, ne pluribus divisionibus & regulis tyronum ingenia confundantur.

C A P U T II.

REGULAE QUAEDAM GENERALES PRO DIGNOSCENDA PROPOSITIO- NUM VERITATE.

§. I.

Regula I.

Primaria & maxime generalis, per quam an propositio vero sit, nec ne, discerni potest, regula censetur illa ex ipsa definitione propositionis verae desumpta; *si nempe objectum ita se habeat, ut propositio enuntiat, vera est; si objectum aliter se habeat, falsa est propositio.* Aliae igitur regulae vel ex hac desumuntur, vel propositionum sensum magis declarant, ut hoc declarato clarius possit intelligi, an objectum se ita habeat, an non. Unde, etsi quaedam de veritate iudiciorum jam dicta sint, quae non minus veritati propositionum, utpote quae iudicia enuntiant, conveniunt, restant tamen

tamen alia eisdem addenda, quae recepto in scholis more hic addi solent, & tam judiciis, quam propositionibus applicari possunt.

§. 2.

Regula II.

Potest eadem propositio in aliquo sensu esse vera, in alio falsa. Ratio est, quia eadem propositio saepe admittit diversos sensus & explicationes, quorum unus potest esse conformis objecto, alter difformis, ergo etiam propositio in uno sensu vera, in altero falsa esse potest. Sic haec propositio Davidis: *omnis homo mendax est*, vera est, si intelligatur de Adae posteris in peccato conceptis & natis, utpote qui omnes mentiri poterant, & possunt. Falsa autem est, si comprehendit Deum hominem. Item propositiones supra memorate: *Caeci vident, claudi ambulant*, verae sunt in sensu diviso, falsae vero in sensu composito, sicut negative contra enuntiantes v. g. *nullus caecus videt, nullus claudus ambulat* verae in sensu composito, in sensu diviso falsae sunt. Unde liquet, quam ad dignoscendam propositionis veritatem verum ejus sensum nosse omnino sit necesse, quem ex terminorum subpositione, caeterisque eorum adfectionibus, ex quantitate item & qualitate propositionis potissimum desumendum esse, dictum jam fuit.

§. 3.

An propositio duplicem habens sensum in uno semper vera in altero falsa sit?

Ex eo tamen, quod propositio duplicem habet sensum, minime sequitur, eam in uno veram, in altero

altero falsam esse oportere. Sic Sacrae scripturae sensus ab ejus interpretibus dividitur primo in genuinum & adcomodatitium. Sensus genuinus ille est, quem solum Spiritus S. per verba S. Scripturae nobis insinuare voluit; adcomodatitius contra, qui a Spiritu sancto non intentus, ab ingenio potius humano in sanctum finem adinventus est. Sensus genuinus ulterius dividitur in literalem & mysticum: sensus literalis est, quem Spiritus S. in Scriptura per verba primario atque immediate intendit. Et sensus mysticus, quem per verba tantum mediate, per res ipsae vero sive gestas, sive gerendas immediate designat, adeo, ut non jam verba, sed res ipsae per modum signi immediate in notitiam significati inducant. Sic dum in *lib. Gen.* venditio Josephi pro triginta argenteis a fratribus facta refertur: verba quidem hoc enarrant esse factum; ipsa vero res designat venditionem Christi a Juda proditore, quem ceu Apostolum, & fratrem habuerat, factam. Sensus mysticus dividitur ulterius in allegoricum, tropologicum, & anagogicum pro diversitate rerum significatarum: si enim res spiritualiter indicatae ad fidem spectent, atque ad Ecclesiam Christi militantem, allegoricus, si ad mores referantur, moralis seu tropologicus, si demum ad res futuras seu sperandas, quo & resurrectio mortuorum & poena aeterna reducuntur, pertineant, sensus tum anagogicus dici consuevit. Pro exemplo vulgari adduci solet vox *Jerusalem*, quae literaliter civitatem in Palaestina, allegorice Ecclesiam Christi, tropologice seu moraliter animam christianam, anagogice Patriam coelestem, seu aeternam beatitudinem designat. In omnibus tamen hisce sensibus veras esse sacrae scripturae propositiones, Christianus nullus ambigit. Ubi ad-
varte,

verte, vel profanos etiam scriptores in scriptis praefertim humanioribus talia aemulari.

§. 4.

Regula III.

Subjecto propositionis affirmativae tribuitur praedicatum secundum totam suam comprehensionem, hoc est, quoad omnes determinationes in notione praedicati comprehensas: subjecto tamen commensuratur praedicati extensio. E. G. hujus propositionis: Plato est Philosophus, praedicatum ita de Platone enuntiat, ut quidquid notio Philosophi complectitur, Platoni vere tribuatur; at non adfirmantur illi homines omnes de Platone, qui nomen Philosophi participant. Ratio 1mi est: ut detur veritas propositionis, debet adesse vera connexio inter subjectum & praedicatum, & consequenter praedicatum debet quodammodo inesse subjecto, ergo etiam adtributa praedicati debent inesse subjecto & simul adfirmari de eo. Ratio 2di est: si extensio praedicati excederet subjectum, de subjecto adfirmaretur, quod in eo non continetur, si vero extensio praedicati deficeret ab extensione subjecti, subjectum contineret aliqua, quibus praedicatum non conveniret, utrumque dici nequit, ergo praedicati extensio commensuranda est subjecto. Ita P. Hauffer.

§. 5.

Regula IV.

De subjecto negativae propositionis negatur praedicatum quoad totam extensionem: sed non quoad totam comprehensionem. Ratio 1mi est: per extensionem

tionem intelliguntur subjecta sub praedicato
 contenta, atqui ista omnia de subjecto negantur
 per propositionem negativam, ut patet in hac pro-
 positione: *Petrus non est lapis*, ubi *omnis lapis* de
Petro negatur, ergo etiam de subjecto propo-
 sitionis negativae negatur praedicatum secundum suam
 totam extensionem. Ratio 2di est: quia per com-
 prehensionem intelliguntur adtributa in notione il-
 lius praedicati necessario contenta, atqui illa non
 omnia negantur de subjecto, ergo etiam praedi-
 catum non negatur de subjecto quoad totam com-
 prehensionem: res in exemplo clarius patebit. Sit
 haec propositio negativa: *homo non est brutum*.
 In hac propositione omnia plane inferiora sub no-
 tione bruti contenta negantur de homine. Sed non
 omnia praedicata in notione bruti contenta per hanc
 de homine negantur. Nam v. g. in notione *bruti*
 continetur *animal, vivens, sensitivum, substantia*,
 atqui ista per hanc propositionem non negantur de
homine, alias eo ipso propositio esset falsa, ergo
 etiam *brutum* non negatur de *homine* secundum to-
 tam comprehensionem.

§. 6.

Regula V.

Propositiones affirmantes in materia necessaria sem-
 per sunt verae; negantes autem semper sunt falsae.
 Ratio est: illae propositiones, ut ex ante dictis con-
 stat, dicuntur in materia necessaria, quarum praedi-
 catum necessariam habet connexionem cum subje-
 cto, atqui per propositionem affirmantem in ma-
 teria necessaria adfirmatur talis nexus, per propo-
 sitionem vero negantem negatur talis convenientia,
 ergo

ergo propositio adfirmans in materia necessaria debet esse necessario vera, negans vero debet esse necessario falsa. Sic haec propositio: *homo est substantia*, est necessario vera, haec autem: *homo non est substantia*, necessario est falsa. Econtra in materia impossibili adfirmans est semper falsa; & neg ins est semper vera. Ratio est ferme eadem ac ante: in materia enim impossibili manifesta datur disconvenientia inter subjectum & praedicatum, consequenter, si adfirmeretur praedicatum convenire subjecto, propositio necessario debet esse falsa, & si id negetur, debet esse vera; uti si dico: *homo est lapis*, cum duo ista *homo* & *lapis* sibi convenire nequeant, propositio est falsa, si negetur hominem esse lapidem v. g. *homo non est lapis*, propositio est vera.

§. 7.

Regula VI.

Propositio adfirmativa in materia contingente ut sit vera, requirit 1mo identitatem inter rectum subjecti & praedicati, 2do utriusque existentiam pro tempore per verbum significato. Quod si unum ex his requisitis non adlit, falsa censenda est propositio. E. g. Si dico: *Antichristus est impius*: propositio haec in rigore dialectico facit hunc sensum: & existit Antichristus, & existit impius, & Antichristus est idem hic impius. In qua propositione cum existentia Antichristi adfirmeretur, quam tamen nondum dari subponimus, propositio falsa reputanda est; copula enim his in propositionibus sumi secundum statum dicitur. Quod adinet obliquos subjectum vel praedicatum adficientes, debent illi ea quoque ratione existere, qua propositio

cos adfirmat, e. g. *Philosophus est doctus*. Si haec propositio ponatur vera, debet dari Philosophus, debet dari doctrina, & ista doctrina debet inesse Philosopho: nam propositiones adfirmativae in materia contingenti copulative ad mentem Dialecticorum ista enuntiant.

§. 8.

Hic notanda.

Hic tamen notandum, intelligenda haec esse de propositionibus, quarum praedicatum nequit convenire subjecto nisi vere existenti, ut fieri amat, si praedicatur actio aut forma quaedam accidentalis &c. Aliter dicendum, si praedicatum non exigit statum copulae. E. g. *Antichristus est cognitus*; haec propositio non adfirmat existentiam actualem, sed, ut ajunt, intentionalem; adeoque vera est.

Nota 2. Propositiones ejusmodi accidentales seu contingentes, quarum subjectum non existit juxta exigentiam copulae, vulgo dicuntur de subjecto non subponente, caeque falsae habentur: subponunt enim aliquem statum subjecti, quem istud non habet: Sic e. g. *Antichristus est impostor*. Haec propositio habenda est falsa; cum enim subjectum non existat, neque tale praedicatum illi convenire potest. Si tamen copula in talibus propositionibus dicatur sumi ampliative, ita ut in praecedenti *est* idem sit ac *erit*, verae dici possunt. Sic vera censetur ista: *Plato est Philosophus, cum est* hac in propositione idem sonet ac *fuit*.

§. 9.

Regula VII.

Propositio negativa in materia contingenti est vera, si vel sola identitas rectorum deficiat, aut si non existat rectus vel obliquus pro tempore per copulam significato. Unde vera est v. g. haec propositio: *Antichristus non est doctus*; deest enim rectus subjecti; tales enim negativae propositiones faciunt hunc sensum disjunctivum: vel non existit Antichristus, vel non existit doctus, vel Antichristus non est illud ens doctum. Imo, si juxta regulas Dialecticae exponitur, vera est sequens etiam propositio, *Antichristus non est impius*: facit enim hunc sensum: vel non existit Antichristus, vel non existit impius, vel Antichristus non est ille impius; in qua resolutione disjunctiva, cum tantum unum membrum sit verum, tota propositio habetur vera.

§. 10.

Regula VIII.

Veritas propositionis in materia necessaria & in objectis creatis non requirit absolutam existentiam subjecti, sed sufficit conditionata. E. g. Haec propositio, *homo est substantia*, vera est, etsi nullus homo etiam existeret; nam praedicatum continetur in subjecto pro omni statu, adeoque pro omni statu efferre illud licet. Ast negativae propositiones in materia necessaria semper falsae sunt, sive subjectum existat, sive non. Sic haec propositio: *homo non est substantia*, falsa est, sive existat homo, sive non: repugnat enim homini tam existenti quam possibili non esse substantiam.

Pariter

Pariter *propositio affirmativa in materia impossibili semper falsa est, sive existat subiectum aut praedicatum, sive non.* Sic v. g. haec propositio, *homo est lapis*, falsa est, sive existat homo, sive non. Contra *negativa vera est, sive existat re-ctus subiecti aut praedicati, sive non, dummodo semper illa in unum conjungi nequeant.* Sic haec propositio, *homo non est brutum*, vera est, sive nullus homo existat, sive nullum brutum existat, est tamen & manet vera haec propositio.

§. II.

Regula IX.

Propositiones modales ut sint verae, requiritur veritas tum dicti, tum modi; hoc est, ut praedicatum eo modo conveniat aut disconveniat subiecto, quo modo affirmatur aut negatur per propositionem. Sic vera est haec modalis: *hominem esse substantiam est necesse.* Contra falsa est haec: *contingens est hominem esse substantiam*; imo dictum quoque falsum esse potest, dummodo modus verus sit. Sic haec propositio: *Deum non esse ens summe perfectum est impossibile*, licet dictum sit falsum, cum tamen modus sit verus, vera est. Modales propositiones a pluribus revocantur ad complexas, de quibus nunc sequenti capite agendum.

* * *

C A P U T III.

DE PROPOSITIONIBUS COMPLEXIS.

§. I.

*Differentia inter propositionem complexam
& compositam.*

Priusquam progrediamur ad explicationem propositionum compositarum, observandum venit, quasdam videri compositas, cum tamen simplices sint; simplicitas enim propositionis defumitur ab unitate subjecti, & praedicati: sunt autem quaedam propositiones, quae unum tantum subjectum, unicumque praedicatum habent, sed quarum subjectum sive praedicatum terminus complexus est alias propositiones includens, quas incidentes vocare licet, quaeque pars tantum subjecti sive praedicati sunt, illis scilicet conjunctae per pronomen *qui*, cujus natura est plures propositiones connectere ita, ut in unum omnes coalescant. Sic cum Christus dicit: *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, is regnum coelorum possidebit.* Subjectum hujus propositionis duas alias propositiones continet, cum duo verba habeat, quae vero per pronomen relativum *qui* conjunctae unius subjecti partes sunt. Cum autem dico: *bona & mala a Deo proveniunt*, vere duo subjecta sunt in hac propositione, quandoquidem de utrisque dicitur, quod a Deo proveniant. Prima igitur adhuc ad simplicem pertinet; veruntamen ad distinctionem a plane simplici complexa dicitur: altera vero composita est, utpote quae plura subjecta habet.

Pro-

Propositiones igitur complexae strictè compositae non sunt, eoquod propositiones aliis per pronomen *qui* immixtae vel imperfectae tantum propositiones sunt, prout ex dicendis adhuc patebit, vel considerantur non ut nunc factae, sed ut olim, quas proinde concipimus idearum instar. Hinc etiam perinde est, an has propositiones enuntiemus per nomina adjectiva, seu per participia sine omni verbo aut pronomine, an per verba & pronomina. Sic idem est dicere: *Deus invisibilis creavit mundum visibilem*, ac dicere: *Deus qui est invisibilis, creavit mundum, qui est visibilis*. Utrobique enim primario non adfirmatur Deum esse invisibilem, sed hoc pro prius adserito habentes adfirmamus Deum invisibilem mundum visibilem creasse; si vero dicerem Deum esse invisibilem & creasse mundum visibilem, evidens est, me utrumque adserere. Sic haec ultima composita esset, prior vero complexa est dicenda.

§. 2.

Quid & quotuplex sit propositio complexa?

Propositio igitur complexa dicitur illa, in qua habetur terminus complexus: quid vero sit terminus complexus *L. 1. p. 2. Cap. 5. §. 3.* expositum fuit. Hinc tria statuuntur propositionum complexarum genera; vel enim complexio cadit in subiectum, id est, vel subiectum est terminus complexus, & dicitur propositio complexa ratione subiecti: qualis est haec: *Alexander, qui fuit Philippi filius, fuit nepos Amyntbae*, vel praedicatum est terminus complexus, & dicitur propositio complexa ratione praedicati, qualis est haec: *Petrus est logicus reliquorum doctissimus*, vel utrum-

que simul est terminus complexus, & dicitur propositio ex omni parte complexa, qualis est haec: *Paulus, qui fuit a Christo vocatus, fuit Apostolus prae reliquis ferventissimus.*

§. 3.

De aliis propositionibus complexis.

Propositionibus complexis haecenus recensitis aliud earum genus addit Purchotius; interdum enim, ait ille, non in subjectum duntaxat vel attributum complexio cadit, sed quandoque etiam in ipsam adfirmationem, aut negationem, scilicet cum adfirmationi aut negationi robur quoddam additur: sic ubi dico: *certum est terram esse rotundam*, non simpliciter adfirmo rotunditatem de terra, sed insuper addo, id certum esse: similes sunt haec quoque propositiones: *contendo, mentem humanam esse immortalem; sapientes docent, Deum esse colendum; & omnes denum propositiones modales ad ejusmodi complexas pertinent, de quibus jam supra egimus.*

§. 4.

De propositionibus incidentibus.

Observationes quaedam utiles hic praemittendae sunt de natura propositionum incidentium, quae partes sunt subjecti aut praedicati in propositionibus complexis.

I. Propositiones incidentes, si tamen propositiones dicendae sint, sunt illae, quarum subjectum est pronomen *qui*; ut si dico: *homines, qui sunt creati ad cognoscendum & amandum Deum*, sublato termino *homines*, quod residuum est, dicitur propositio incidens.

II.

II. In memoriam hic revocanda sunt, quae *L. 1. p. 2. Cap. 5. §. 4.* advertimus circa terminum complexum: nimirum terminorum additamenta esse duplicis generis: unum simpliciter explicativum vocari potest, cum additio nihil in notione termini immutat, sed tantum clarius exponit ipsam termini notionem. Tale additamentum est hoc: *homines, qui sunt creati ad colendum Deum.* Alterum quod determinativum adpellavimus, quia cum adjectus terminus non integrae nominis extensioni conveniat, illius significationem restringit ac determinat. v. g. *Homines qui sunt pii*; ubi additamentum *pii* determinativum est. An vero propositio incidens sit mere explicativa, an vero determinativa, ex eo colligi posse dicit ars cogitandi, quando unum pronomen tolli potest ab incidente, illudque simpliciter adfirmatur de subiecto adeo, ut vera maneat propositio, tunc additamentum explicativum esse; si vero hoc fieri non possit, tunc additamentum determinativum fore. Id exemplis clarius patebit. Sit haec propositio complexa: *omnis homo, qui facit voluntatem patris mei, qui in coelis est, regnum coelorum possidebit.* Duplex in hac complexa est incidens. Prima est determinativa, nam si tollatur pronomen *qui*, propositio falsa evadit. v. g. *Omnis homo facit voluntatem Patris mei*, quod falsum est: altera est explicativa, poterat enim a Christo dici cum veritate: Pater meus in coelis est. His praenotatis

§. 5.

An falsitas incidentis obsit principali propositioni?

Quaeritur, an falsitas incidentium possit obesse veritati propositionis principalis? ad quam

quaestionem respondet Auctor artis cogitandi: propositionis incidentis falsitatem ordinarie propositionis primariae veritatem non tollere, non vero falsis exponit, quando eam tollat, & quando non. Hinc respondeo: falsitas propositionis incidentis tollit veritatem propositionis primariae, ubi praedicatum est ita cum incidente connexum, ut quasi causa sit, quare praedicatum subiecto conveniat, aut non conveniat; exemplo id declaratur: v. g. haec propositio: *Alexander, qui fuit Philippi filius, Persas superavit*: haec vera est, licet propositio incidens a variis in dubium vocetur. Praedicatum enim superans Persas nullam habet cum incidente connexionem. Econtra haec: *Alexander, qui fuit filius Philippi, fuit Amynthae nepos*: haec falsa redditur, si propositio incidens falsa sit; nam si filius Philippi non fuerit, neque nepos Amynthae, qui fuit Pater Philippi, esse potuit. Propositionis igitur principalis adtributum nepos Amynthae cum incidente propositione est connexum, & convenit subiecto ratione incidentis; si igitur incidens falsa sit, principalis quoque falsa sit, necesse est.

III. Titulis, quos quibusdam dignitatibus adtribuere solemus, ii possunt cohonestari, qui in talibus sunt dignitatibus constituti, quamvis forte significant aliquid, quod iis minime conveniat. Sic quia olim Episcopi Sancti & Sanctissimi salutabantur, in colloquio Chartaginensi Episcopi Catholici non dubitarunt Donatistas sic compellare: *Sanctissimus Petilianus dixit*, quamvis notum illis satis esset, in Episcopum schismaticum non cadere sanctitatem. Sic etiam in actibus Apostolorum Paulus Festum Judaeae procuratorem *Optimum & Excellentissimum* dixit, quia ita procuratores ex

usu compellabantur. Eodem plane modo Ministri seu Praedicantes Lutherani & Calvinistae, eorumque Antifites & Superintendentes *Reverendi & Reverendissimi* dici possunt non secus ac sacerdotes nostri, licet a nostrae verae Religionis sacerdotibus multum differant, ne exacerbentur eorum animi.

IV. Aliter se se res habet, si quis proprio Marte honorarium titulum procudat, eoque utatur ad alium decorandum ex propria opinione, erroreve populari. Quando itaque quis dicit: *Aristoteles, qui est Princeps philosophorum* vel simpliciter: *Aristoteles Princeps philosophorum adseruit nervos a corde originem ducere*, opponi jure non debet, hoc falsum esse, quia Aristoteles Princeps philosophorum non est, eum hoc nomine haecenus in scholis fuerit adpellatus. Siquis vero diceret; *Purchotius philosophorum Princeps docuit, vacuum esse impossibile*, talis jure accusari posset, quod titulum proprio Marte excogitatum Purchotio adtribuerit, quem nullus haecenus ei tribuere cogitavit.

§. 6.

De incidentibus determinativis.

Quod propositiones incidentes adtinet, quarum pronomen est determinativum seu restringens subjectum, quales sunt hae: *homines, qui sunt pii, sunt laude digni: Reges, qui subditos amant, &c.* Illae juxta artem cogitandi falsitatis capaces non sunt, eoquod praedicatum propositionis incidentis de subjecto, ad quod pronomen refertur, neutiquam adfirmetur. Si enim e.g. dicerem: *Judices qui nihil prece vel pretio statuunt,*

dignos esse laudibus, exinde nolo adfirmare, existere revera iudices, qui nihil prece vel pretio statuunt. Nunc ad aliud propositionum complexarum genus contemplantum transeamus.

§. 7.

Praeter propositiones, quarum subjectum aut praedicatum terminus complexus est, aliae etiam, ut jam ante diximus, complexae sunt circa ipsam adfirmationem aut negationem, quia illis interferuntur termini vel propositiones incidentes, quae non terminum, sed adfirmationem aut negationem per verbum est notatam adficiunt; ut cum dico: *Ego contendo nullum dari vacuum in rerum natura: Ego contendo* dicitur propositio incidens, parsque propositionis principalis; evidens tamen est, quod illa nec subjectum nec praedicatum adficiat, quia nihil in iis immutat. Imo eodem modo conciperetur, si simpliciter diceretur: *nullum datur vacuum in rerum natura*, ac proinde propositio incidens hic in solam adfirmationem cadit; quae duobus potest modis exprimi, vel per verbum est, ut ordinarie fit; vel per verba *adfero, contendo, rationes evincunt, verum est, certum est* &c. Circa ejusmodi propositiones

Observa I. Accidit quandoque, ut propositio principalis ab incidente in ejusmodi enuntiationibus vix discerni queat. E. g. Si hanc propositionem proferam: *Omnes Philosophi scholastici docent, gravia corpora in terram sponte ac nullo impellente decidere*: vel scopus meus est adfirmare, quod gravia corpora sponte in terram decident, & tum prior
pars

pars: scilicet *omnes Philosophi scholastici docent*, erit propositio incidens: vel volo tantum adferere, hanc sententiam defendi a scholasticis: & tunc altera pars propositio incidens habenda erit. Ut igitur rite iudices, quaenam propositio principalis, quaenamve incidens habenda sit, scopum Authoris cognoscas, oportet. Et hunc ex antecedentibus, & consequentibus colligere poteris. Ut ejusmodi propositiones sint verae, requiritur, ut propositio principalis sit vera, & falsitas incidentis non nocet veritati propositionis principalis.

Observa 2. Inter propositiones complexas quarum copula, non vero subiectum aut praedicatum termino complexo adficitur, Philosophi haecenus speciatim illas notarunt, quas modales dixere, quia affirmatio vel negatio in iis modificatur aliquo quatuor modorum, qui sunt *necesse*, *impossibile*, *contingens*, *possibile*, de hisce jam supra egimus. Id hic addendum restat, propositiones modales, quarum modi sunt *necesse* aut *impossibile* v. g. *necesse est hominem esse substantiam*; *impossibile est hominem esse lapidem*, revocari ad universales, cum fere idem sit, ac dicere: *Omnis homo est animal*, *nullus homo est lapis*. Caeteras vero revocari ad particulares. Haec de propositionibus complexis sufficiant; qui plura petit, legat artem cogitandi, ex qua pleraque hic dicta desumimus.

 C A P U T IV.

 DE PROPOSITIONIBUS COM-
 POSITIS.

§. I.

*Quotuplicis generis sint propositiones
 compositae?*

Propositiones compositae dicuntur illae, in quibus plures reperiuntur simplices propositiones ad invicem connexae. Duo autem propositionum compositarum genera primaria ab omnibus statuuntur; vel enim earum compositio statim patet, & dicuntur explicite compositae. Qualis est haec: *Petrus ambulat, & Paulus studet*: vel earum compositio aliquantum latet, & dicuntur implicite compositae seu exponibiles. Qualis est haec: *Petrus tantum est musicus &c.* Circa haec

Nota. Copula alia dicitur verbalis, quae est verbum *sum*, subjectum cum praedicato conjungens; alia grammaticalis, quae particulis grammaticibus significatur. Propositiones enim simplices, quibus constat composita propositio, non adfirmantur omnino disparate, sed cum aliqua connexionione ad invicem, quae per copulam grammaticalem exprimitur. Particulae autem ejusmodi grammaticales propositiones simplices conjungentes sunt: *&*, *nec*, *vel*, *si*, *quia*, & hae vocantur copulae principales respectu propositionum compositarum. Nunc de propositionibus explicite compositis.

§. 2.

§. 2.

De propositionibus explicite compositis.

Propositiones explicite compositae ab aliis plures, ab aliis pauciores recensentur. Nos cum pluribus saltem recentioribus sex admittendas putamus; quarum regulas hic simul ponimus. Sunt autem propositiones compositae vel copulativae, vel disjunctivae, vel causales, vel conditionales, vel relativae, vel denique discretivae.

§. 3.

De propositionibus copulativis.

Propositiones copulativae dicuntur illae, quae plura subjecta vel praedicata habent per conjunctionem affirmativam &, vel per negativam nec connexa, e. g. *mors & vita in manibus linguae sunt. Nec homo nec brutum est lapis.* Harum propositionum tres solent distingui species. 1. Quando in iis occurrunt plura subjecta; uti *mors & vita in manibus linguae sunt.* 2. Quando plura occurrunt praedicata; uti *studiosus diligens satisfacit Deo & hominibus.* Et 3. quando plura subjecta & plura praedicata occurrunt; uti *Matthaeus & Joannes fuere Apostoli & Evangelistae.* Ejusmodi propositio in quatuor simplices resolvi potest.

Regula Hermeneutica pro hisce propositionibus est sequens. Ut propositio copulativa sit vera, requiritur ambarum propositionum veritas, & ubi una tantum pars falsa est, rota propositio habetur falsa. Sic falsa est haec: *& fides & divitiae ad salutem aeternam necessariae sunt*, cum divitiae non sint necessariae, & sic una pars sit falsa.

Ad

Ad has propositiones a quibusdam revocantur propositiones, ut dici solent, quantitativae, qualis est haec: *Petrus est tantus, quantus est Paulus.* Qualitativae v. g. *quale est meritum, talis est merces.* Temporales, in quibus tempus quoddam exprimitur: *quando Petrus studet, Paulus dormit,* & locales: *ubi est Petrus, ibi quoque est Paulus.* Ad quarum veritatem requiritur quidem, ut utraque propositio sit vera, nihilo tamen minus has potius ad relativas revocandas duco.

§. 4.

De disjunctivis.

Disjunctivae propositiones dicuntur duae aut plures propositiones per particulas *vel, aut, seu* & his aequivalentes connexae: v. g. *vel Petrus studet, vel ludit.* Alia disjunctiva dicitur proprie & striete disjunctiva; in qua duae propositiones conjunguntur, quarum una, si ita se habeat, altera necessario debet esse falsa. Talis est haec propositio: *quodlibet est, vel non est.* Alia est minus proprie & striete disjunctiva, in qua nempe duae aut plures propositiones per particulam *vel* conjunguntur, quarum utraque vel vera, vel falsa esse potest. Talis est haec: *vel Petrus studet, vel Paulus dormit.*

Ad propositionis disjunctivae proprie & striete dictae veritatem requiritur, ut partes necessario sibi opponatur, nec possit dari inter illas medium. Sicque unum membrum necessario verum est, & alterum falsum. Ad propositionis minus striete disjunctivae veritatem requiritur, ut saltem unum membrum sit verum, nec obest, si ambo sint vera,
Falsa

Falsa tamen foret, si nullum membrum verum esset; sic falsa est haec: *Judas vel est in coelo, vel in purgatorio*, cum utrumque membrum falsum sit.

§. 5.

De propositionibus conditionalibus.

Propositio conditionalis est illa, in qua plures propositiones simplices connectuntur per particulam *si*, vel, ut alii melius dicunt, in qua enuntiatur existentia objecti sub conditione expressa per particulam *si*. v. g. *Si Petrus studebit, erit doctus: si sol est, dies est.* Haec varie dividitur; sed antea

Advertendum est: propositio conditionalis includit duo, scilicet conditionem & conditionatum. Conditio vocatur hypothesis seu antecedens: conditionatum adpellatur consequens, sive terminus. Sic hujus propositionis: *si petieris eleemosynam, dabo tibi*, *petitio eleemosynae* est hypothesis, *dabo tibi* est terminus, seu conditionatum. Conditio semper debet habere vel connexionem cum conditionato, vel saltem conducere ad illud ponendum; & prout se varie habet conditio ad conditionatum, sic quoque

Propositio Conditionalis varie dividitur: primo alia est illativa, quando necessaria datur connexio inter conditionem & conditionatum adeo, ut unum ex alio inferri possit. Quales sunt: *si sol est, dies est; si mortuus esset in peccato mortali, in aeternum damnatus esset.* &c. Alia dicitur enuntiativa, quando nimirum ex se non inferri conditionatum, utilis tamen est, & conducit ad illud

illud ponendum ; seu etiam infert illud ratione promissionis, aut alterius accidentalis circumstantiae. Tales sunt haec propositiones : *Si Petrus audierit concionem, convertetur. Si cras fueris in schola, examinaberis. &c.*

Conditionalis illativa, prout ars cogitandi docet, ulterius dividitur in mediatam, & immediatam. Mediatam est, quando nihil est in terminis, quod utramque partem conjungat ; uti : *si terra stat, sol movetur.* Haec consequentia quidem legitima est, sed non immediata. Ast si consequentia est immediata, oportet plerumque, ut utraque pars idem subjectum habeat ; e. g. *Si mors est transitus ad vitam meliorem, mors est expetibilis :* seu, ut utraque habeat idem praedicatum ; uti haec : *Si, quidquid Deus immittit, nobis debet esse charum, morbi nobis debent esse chari.* Seu praedicatum 1^{ae} partis debet esse subjectum 2^{ae} ; uti, *si poenitentia est virtus, quaedam virtus molesta est.* Vel denique oportet, ut subjectum 1^{ae} partis sit praedicatum 2^{ae}, quod fieri non potest, nisi 2da pars sit negativa : v. g. *Si omnes veri milites intrepido animo hostes adgrediuntur, multi non sunt veri milites :* ita ars cogitandi.

Ad veritatem propositionis conditionalis non requiritur absoluta existentia conditionis aut conditionati, sed sufficit existentia conditionata, ita scilicet, ut si existeret conditio, etiam existeret conditionatum, & hinc vera est haec propositio : *si Judas fuisset mortuus poenitens, venisset in coelum,* licet nec conditio, nec conditionatum sit unquam extitutum : imo, etsi conditio sit impossibilis, tamen potest propositio conditionalis esse vera ; sicut haec : *si mundus esset ab aeterno, non*
esset

esset vera creatura, vera est, licet conditio sit impossibilis. Ad propositionem enim conditionalem requiritur tantum connexio inter conditionem & conditionatum, vi cujus connexionis posita conditione poneretur conditionatum. At si posita conditione non existeret conditionatum, tunc propositio esset falsa, uti est ista: *si Judas fuit Christi discipulus, fuit salvatus.*

§. 6.

De propositionibus causalibus.

Causales propositiones sunt illae, quarum partes quadam causali particula conjunctae sunt. Causales autem particulae sunt *quia, eo quod &c.* Tales causales propositiones sunt hae: *quia vidisti me, Thomas! credidisti. Rex fuit infelix, quia tali tempore natus. &c.* Pars prior vocatur causans, altera causata. Vis illa, qua pars causali particula adfecta in causam influit, causalitas adpellatur.

Ad veritatem propositionis causalis requiritur non tantum, ut utraque ejus pars sit vera, sed & ut una sit causa veritatis alterius. E. g. vera est ista causalis: *dies est, quia sol adest*: nam sol vocatur causa diei. At non est vera ista: *Petrus currit, quia vestitus est*: nam licet currat, atque etiam sit vestitus, cum tamen vestis non sit causa cursus, haec propositio habetur falsa.

§. 7.

De relativis.

Relativa propositio dicitur, cujus membra habent relationem ad se invicem particulis relativis signi-

gnificatam. v. g. *Qualis vita, talis mors. Eadem mensura, qua emensi fueritis, remetietur vobis.* Harum propositionum veritas a comparationis seu relationis adcuratione & bonitate dependet, haec quod si deficiat, propositio falsa evadit.

§. 8.

De propositionibus discretivis.

Discretivae propositiones dicuntur illae, quae varia judicia denotant, haecque varietas particulis adverbantibus, *sed, verum, tamen*, aliisque similibus indicatur vel expressis, vel subintellectis. Tales sunt: *fortuna opes auferre, non animum potest; Petrus doctus est, sed non pius &c.* Veritas harum propositionum a veritate ambarum partium, discretionisque adhibitae pender; quamvis enim utraque pars vera esset, absurda tamen foret propositio, si inter illas nulla intercederet oppositio.

Enumeratis nunc propositionibus explicite compositis, & traditis insuper pro unaquaque regulis, per quas colligi possit, an vera sit, nec ne, nunc alias sensu compositas enumerare sequenti capite adgredimur.

CAPUT V.

DE PROPOSITIONIBUS SENSU
COMPOSITIS.

§. 1.

Quot sint propositiones sensu compositae?

Propositionum sensu compositarum sex communiter recensentur species, illaeque sunt sequentes. 1. Exclufivae. 2. Exceptivae. 3. Reduplicativae. 4. Comparativae. 5. Inceptivae. 6. Definitivae, de quibus nunc, quantum fieri potest, breviter agendum.

§. 2.

De propositionibus exclusivis.

Propositiones exclusivae sunt, in quibus habentur propositiones simplices per particulam exclusivam *solus*, *tantum* &c. inter se connexae. v. g. *Istae: solus Deus est super omnia amandus. Quas dederis, solas semper habebis opes.* Revocantur vero inter propositiones implicite seu sensu compositas, quia propositiones, quas complectitur propositio exclusiva, simplices non cuique statim patent.

Particulae vero exclusivae *solus*, *tantum* &c. interdum adficiunt subjectum, huicque soli praedicatum adtribui significant, uti in hac propositione: *Solus Iosephus secundus est Imperator Romanus.*

mus. Interdum adficiunt praedicatum, hocque unum subjecto convenire denotant; uti *Petrus est tantum grammaticus.* An vero ejusmodi signa adficient subjectum, an vero praedicatum, non raro dubium est; id tamen colligi potest vel ex ipsa particula, si sit adjectiva aut adverbium; adjectiva enim potissimum subjectum adficiunt, adverbia vero praedicatum. Haec tamen regula generalis non est, quandoque enim adverbia etiam subjectum adficiunt, ut si dico: *Petrus tantum fuit Princeps & supremum Apostolorum caput.* Quod idem est ac dicere: *solus Petrus fuit Princeps Apostolorum.* Hinc an particula exclusiva subjectum, an praedicatum adficiat, ex antecedentibus & consequentibus colligendum est: nec non ex hoc: si nempe propositio stante ejus veritate possit converti adeo, ut praedicatum generaliter seu secundum omnem suam extensionem sumtum fiat subjectum, tunc particula exclusiva videtur adficere subjectum: ut hanc propositionem *solus homo constat mente & corpore physice unitis* possum convertere sequenti modo: *omne constans mente & corpore physice unitis est homo.*

Ut ejusmodi propositiones sint verae, requiruntur, ut ambae simplices, in quas resolvi possunt, verae sint: hinc aliquo modo videntur coincidere cum propositione copulativa; haec enim propositio: *Solus Deus est super omnia amandus*, sic resolvitur: *Deus est super omnia amandus, & nullus alius est super omnia amandus.* Bene tamen advertendum est, an particula exclusiva subjectum, an praedicatum, an rectum, an obliquum adficiat; idque ex ipsa loquentis intentione colligi debet.

§. 3.

De propositionibus exceptivis.

Exceptivae, quae non adeo multum ab exclusivis differunt, sunt illae, in quibus aliquid de integro subjecto adfirmatur excepto aliquo inferiorum ejusdem subjecti, addita exceptionis particula, qua significatur, illud, quod praedicatur, isti inferiori non convenire: ubi manifestum est, duo formari judicia, ac proinde tales propositiones esse sensu compositas. E.g. si dicam: *nullae sectae antiquorum Philosophorum praeter platonicas agnoverunt Deum esse incorporeum.* Hic duo habentur: primo omnes antiquos Philosophos Deum credidisse corporeum: 2do Platonicos contrarium adseruisse.

Nota. Circa propositionem exceptivam tria requiri: 1mo ut vox *praeter* non idem significet ac *simul*, alias enim propositio non poterit dici proprie exceptiva. Sic non est exceptiva haec: *praeter Andream Petrus est cruci adfixus.* 2do. Id quod excipitur, contineri debet in termino universali, a quo fit exceptio: unde inepta esset haec propositio: *Omnis homo praeter brutum est rationalis.* 3tio. Terminus, a quo fit exceptio, debet esse universalis. Sic male dictum esset: *aliquis studiosus praeter Andream ambulat.*

Ut ejusmodi propositiones sint verae, utraque denuo propositio debet esse vera, tam illa, quae universaliter dicit praedicatum convenire, quam illa, quae dicit unum ab hoc termino universali esse exceptum.

De propositionibus reduplicativis.

Reduplicativae dicuntur illae propositiones, in quibus per particulas reduplicativas, *ut, qua, in quantum &c.* designatur ratio, sub qua adtributum conveniat aut repugnet subjecto: tales sunt: *Reges in quantum Reges soli Deo subsunt. Principibus ut potestatem a Deo habentibus est obediendum &c.* Hae propositiones in varias alias resolvi possunt. Prima sic resolvi potest: *Reges soli Deo subsunt, & ideo soli Deo subsunt, quia sunt Reges.* Hinc a quibusdam hae propositiones ad causales revocantur.

Ad veritatem harum propositionum requiritur utramque partem esse veram, & insuper unam esse alterius partis rationem; seu brevius: requiritur, ut praedicatum ea quoque ratione conveniat subjecto, sub qua nota reduplicativa indicat: sic v. g. haec propositio quorundam Lutheranorum falsa est: *Christus qua homo est ubique*: esse enim ubique Christo non convenit ratione humanitatis.

De comparativis.

Comparativae propositiones sunt, in quibus adtributum secundum aliquem gradum de subjecto enuntiatum per comparisonem ad aliud, cui ipsum adtributum jungitur. v. g.

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit Moenia.

Ubi enuntiatum, illum esse fortem, qui fortissima moenia vincit, magis tamen esse fortem illum, qui

qui seipsum vincit. Disputari tamen hic potest: an necesse sit in ejusmodi propositionibus, ut positivum comparativi utrisque comparationis membris conveniat, an scilicet e. g. subponendum sit, duas res bonas esse, ut possimus dicere, alteram altera esse meliorem? respondetur, id quidem in rigore logico esse dicendum, veruntamen usus obtinuit, ut quandoque unum duntaxat membrorum, quandoque neutrum conveniat subiecto. Sic hac propositione: *melius est servire Deo, quam servire diabolo*, indicatur quidem *bonum esse servire Deo*, non tamen etiam *bonum esse servire diabolo*. Hac vero: *melius est habitare cum dracone, quam cum muliere litigiosa*, neutrum esse bonum significatur; sed solum exprimitur, *mulierem litigiosam esse pejorem dracone*. Qui quoque comparandi modus tam in Scriptura, quam in sanctis Patribus non raro deprehenditur. Ut bene observat P. Opffermann *Parte 2. Logices §. CLXIX.*

§. 6.

De inceptivis & desitivis.

Propositiones inceptivae dicuntur illae, quarum objectum nondum est, incipit tamen esse v. g. *Juventus otio disfluere incipit*. Hae inter sensu compositas referuntur, eo quod duo judicia contineant, unum de eo, quod erat ante tempus, de quo loquimur, alterum de eo, quod fit illo tempore. Desitivae sunt, quarum objectum enuntiatur desinere. E. g. *Lingua latina desit esse vulgaris*. Harum propositionum modicus est usus. Hinc etiam, quid ad veritatem earum requiratur, hic supersedemus memorare, tum ex earum notione & usu factis pateat.

Nota. Hae sunt sex propositionum sensu compositarum species, quibus alias adhuc sensu aequae compositas adnecti posse censet clarissimus Corsini. Uti hanc: *Cicero romanae reipublicae tranquillitatem restituit*, sensu compositam dicit, cum simul enuntiet, *romanam rempublicam antea fuisse perturbatam*. Item ubi dico: *Julianus Imperator Christianam Religionem deseruit*: inferri facile poterit, *ipsum Christianae Religioni prius fuisse additum*. At quidquid sit de ejusmodi propositionibus, ego easdem ad inceptivas aut desitivas revocari posse, aut saltem quandam cum iis similitudinem habere censeo. Nunc ad ipsas propositionum ad se invicem relatarum adfectiones.

CAPUT VI.

DE PROPOSITIONIBUS OPPOSITIS ET AEQUIPOLLENTIBUS.

§. I.

Divisio propositionum in oppositas & aequipollentes.

Propositionum proprietates, quas hactenus expendimus, absolutae sunt seu tales, quae propositionibus seorsim & sine aliquo unius ad aliam respectu consideratis competunt: sed nunc eas porro perpendemus, quae propositionibus ad invicem relatis competunt, quasque relativas ideo dicere licebit. Dividuntur autem propositiones, in quantum ad invicem relatae sunt, in oppositas & aequipollentes.

§. 2.

§. 2.

Propositiones oppositae quid sint?

In definitione oppositarum non consentiunt Auctores. Oppositas quidam ita definiunt, ut definitio solis conveniat contradictoriis, cum illas esse ajunt duas propositiones, quarum una praecise negat, quod altera adfirmat. Aliter adhuc alii easdem declarant. At nos tritae scholarum viae insistentes oppositas exponimus, quod sint propositiones duae idem subjectum & praedicatum commune habentes, pugnant vel in quantitate, vel in qualitate, vel in utraque simul.

§. 3.

Quot sint propositionum oppositarum species?

Quatuor itaque oppositarum species diversae jure admittuntur, *contrariae* scilicet seu duae propositiones universales pugnant in qualitate, *subcontrariae* seu duae propositiones particulares pugnant in qualitate, *subalternae* seu duae propositiones, quarum aut utraque adfirmativa est, vel ambae sunt negativae, universalis una, altera particularis est, & ita in sola quantitate pugnant, & tandem *contradictoriae*, quae tam in quantitate quam qualitate pugnant, & quarum una praecise tantum dicit, quantum requiritur ad alteram refellendam.

§. 4.

Divisio propositionum oppositarum in oppositas de modo & de lege tales.

Propositiones oppositae ex more in scholis recepto in oppositas de modo & de lege tales dividuntur,

duntur. Oppositae de modo tales sunt, quales hactenus descripsimus, propositiones scilicet de sub-
jecto communi caetera ad oppositas requisita ha-
bentes. Ad oppositas de lege tales revocantur pro-
positiones de subiecto singulari, complexae ex
parte copulae seu modales & compositae, quatenus
sibi opponuntur. Vocantur autem oppositae de
lege tales, quia oppositarum leges in illis observan-
tur: quod ex mox dicendis melius patebit.

§. 5.

Oppositarum leges.

Oppositarum vero leges sunt sequentes: *contra-
dictoriae nec simul verae, nec simul falsae esse
possunt. Contrariae nunquam simul verae, in ma-
teria tamen contingenti possunt esse simul falsae. Sub-
contrariae non possunt esse simul verae, possunt tamen
esse simul falsae in materia scilicet contingenti. Sub-
alternae tandem his legibus diriguntur; ex veritate
subalternantis seu universalis sequitur veritas subalter-
natae seu particularis, & ex falsitate subalternatae
sequitur falsitas subalternantis.*

§. 6.

Dictae oppositarum leges certae sunt & infallibiles.

Et istae quidem leges omnes sunt ejusmodi, ut
ad principium contradictionis facile reduci
queant ita, ut quoties ex his regulis una possit
fallere, idem sequatur esse & non esse: quod in
lege contradictoriarum omnino manifestum est, &
in aliis haud difficile ostenditur; praelectionibus ta-
men

men idipsum reservamus. Unde constat, oppositarum leges omnes certas esse & infallibiles.

§. 7.

Oppositarum diversarum proprietates.

Propositionum oppositarum diversarum proprietates sunt, quod contrariarum una plus, subcontrariarum vero una minus, & contradictoriarum tandem una praecise tantum dicat, quantum requiritur ad aliam refellendam. Subalternae stricte oppositae non sunt.

§. 8.

Ad quid conferat has oppositarum proprietates nosse?

Has autem oppositarum proprietates nosse multum confert ad facile ponendas propositiones quascunque oppositas, praesertim de lege tales, quales ponere difficultatem non raro parit tyronibus: quibus ut laborem reddamus faciliorem; sequentia oppositarum schemata hic exhibemus, unum scilicet oppositarum de modo, caetera de legalium.

SCHEMA

SCHEMA
OPPOSITARUM DE MODO.

Omnis homo salvabitur. CONTRARIAE *Nullus homo salvabitur.*

SUBALTERNAE

CONTRA-
DICTORIAECONTRA-
DICTORIAE

SUBALTERNAE

Aliquis homo salvabitur. SUBCONTRAR. *Aliquis homo non salvabitur.*

SCHEMA
OPPOSITARUM MODALIU.

Neceffe est hominem currere. CONTRARIAE *Impoffibile est hominem currere.*

SUBALTERNAE

CONTRA-
DICTORIAECONTRA-
DICTORIAE

SUBALTERNAE

Poffibile est hominem currere. SUBCONTRARIAE *Non est neceffe hominem currere.*

§. 9.

Ostenditur oppositas has modales oppositarum proprietates legesque vere observare.

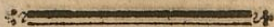
Atque modalibus sic dispositis, quodsi illas paulo accuratius examinaveris, proprietates oppositarum inesse, earumque leges in illis observari, facile deprehendes, quod, ne circa haec nimii esse videamur, de contrariis solum ostendimus. Contrariarum proprietas est, ut earum una plus dicat, quam requiritur ad refellendam alteram, & quis ambiget, proprietatem hanc modalibus sic dispositis inesse? nonne enim ad refellendam adfirmativam *neesse est hominem currere* jam suffecisset dicere, *non est neesse hominem currere*? & nonne etiam manifestum est, plus dici, si dicatur: *impossibile est hominem currere*, quam si dicatur: *non est neesse hominem currere*? Propositiones porro istae tales sunt, ut nunquam possint simul esse verae, imo ambae contra utpote in materia contingenti intelliguntur esse falsae &c.

§. 10.

Notandum circa oppositas modales.

Circa propositiones oppositas modales id adhuc advertet, quod in modalibus nil nisi modus debeat mutari. Sic huic propositioni: *neesse est omnem hominem currere*, ita debet contradici: *non est neesse omnem hominem currere* non autem ita: *non est neesse aliquem hominem currere*: quod de reliquis oppositarum speciebus pariter notandum.

SCHEMA

SCHEMA
OPPOSITARUM COMPOSITARUM.
CONTRARIAE

*Et Petrus est
doctus, & Paulus
est doctus.*

*Nec Petrus est
doctus, nec Paulus
est doctus.*

SUBALTERNAE

CONTRA-

CONTRA-

SUBALTERNAE

DICTORIAE

DICTORIAE

SUBCONTRARIAE

*Vel Petrus est
doctus, vel Paulus
est doctus.*

*Vel Petrus non est
doctus, vel Paulus
non est doctus.*

§. 11.

Propositiones aequipollentes quid sint?

Propositiones aequipollentes sunt, quae sub vo-
cibus variis, aut varie saltem positis eundem
habent sensum. Ejusmodi propositiones sunt v. g.
*Pater amat me, ego amor a Patre, Pater amore
me prosequitur &c.*

§. 12.

§. 12.

*De aequipollentia & conversione quemadmodum
in scholis usitatae sunt.*

Propositiones vero licet variis modis fieri possint aequipollentes, ex his duo tamen in scholis prae aliis erant famosi, aequipollentia scilicet & conversio. Aequipollentiam dicebant reductionem duarum propositionum oppositarum ad eundem sensum ope particulae *non*: ejusque regulas hoc carmine mutilatis vocibus *Prae contradict. post contrar. prae postque subaltern.* complectebantur. Conversionem adpellabant eum modum, quo propositionis terminos invertendo, subjectum scilicet in praedicatum, & praedicatum in subjectum commutando propositiones fiunt aequipollentes. Achujus porro regulas sequenti versu comprehendebant: *fEcI simpliciter, convertitur EaA per accid.* Quorum expositionem praelectionibus reservamus.

§. 13.

*Usus hujus de oppositis & aequipollentibus
doctrinae.*

Et quanquam negari non possit, hanc de oppositis & aequipollentibus doctrinam usum habere, utpote cum consequentiam, ut ajunt, simplicem fundent, quatenus scilicet ab una vera aut falsa ad veritatem aut falsitatem alterius licet concludere; is tamen momenti tam gravis esse nobis non videtur, ut tanta de his contentione disputetur, quanta id in scholis fieri consuevit.

CAPUT VII.
DE METHODICIS PROPOSITIONUM
DENOMINATIONIBUS.

§. I.

Propositiones demum, quatenus in systemate adhiberi, seu ratione methodi considerari solent varie denominantur: atque sic primo loco veniunt definitiones, exinde axiomata & postulata, haec theorematum & problematum subsequuntur, quibus corollaria tandem & scholia subnectuntur.

§. 2.

Quid propositio theoretica? quid practica?

Prius tamen, quam ad exponendas horum notiones transeamus, duo alia propositionum nomina declaramus, propositionis theoreticae scilicet & practicae. Propositio theoretica vocatur, quae praedicatum subjecto con- aut disconvenire enuntiat. Practica dicitur, quae aliquid faciendum docet, vel modum, quo quid factum est, aut fieri saltem potest, describit.

§. 3.

Quid definitio?

Definitio est propositio, in qua de definito praedicatur definitio, primumque demonstrandi principium esse communiter dicitur, utpote cum ex definitione demum deduci debeat, quidquid alicui aut convenit, aut convenire saltem potest.

§. 4.

§. 4.

Quid Axiomata? quid postulata?

Axioma propositio theoretica est, practica est postulatum. Axiomata & postulata propositiones vocantur indemonstrabiles, quatenus scilicet demonstratione non indigent ad perspiciendam earum veritatem; aut quia ex unica statim definitione fluunt, sicut ajunt alii; aut quia earum veritas cuilibet terminos intelligenti continuo innotescit, quemadmodum id alii exponunt; quae in idem tamen pene coincidunt. Axiomata & postulata inter demonstrandi principia jure recensentur.

§. 5.

De Axiomatibus scholasticorum.

Scholastici quoque sua decantabant axiomata; quae tamen nil minus erant quam vera axiomata: etenim propositiones plerumque erant terminis obscuris, ambiguisque seu aequivocis, quarumque veritate nihil incertius, quas tamen ceu veras certasque gratuito ac sine ratione adsumebant.

§. 6.

Quid theorema? quid problema?

Theoremata propositionibus theoreticis, practicis problemata adnumerantur. Et tam theoremata quam problemata propositiones vocantur demonstrabiles, quatenus nimirum vel ex pluribus solum definitionibus deducuntur, vel, quod vere idem est, ut de earum veritate constet, debent demonstrari.

§. 7.

Quid corollaria seu consectaria?

Corollaria seu consectaria, quemadmodum jam ipsa vox fat prodere videtur, propositiones sunt, quae ex axiomatibus & postulatis, vel ex theorematibus etiam & problematibus antecedenter tamen demonstratis per legitimam consequentiam derivantur.

§. 8.

Quid scholia?

Scho'ia dicuntur ejusmodi propositiones, in quibus vel obscura declarantur, vel ad dubia responderetur, vel usus doctrinae indicatur, aut historia, vel fontes inventorum enarrantur, aut denique nonnulla lectori monita suppeditantur.

§. 9.

Hic notanda.

Ubi adverte, quod, licet Mathematici has propositionum species ceu methodo, quam vocant, suae proprias vindicent, eae tamen in aliis quibusvis scientiis debito ordine pertractatis aequae occurrant, quamvis in aliis non ita, sicut in mathematicis, semper exprimantur.

